

Затверджено
на засіданні Комітету Верховної
Ради України з питань енергетики
та житлово-комунальних послуг
протокол № 104 від 17.07.2024 року

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Комітетських слухань на тему:
«Правозастосовча практика Закону України «Про ринок природного газу»:
Чи досягнуті цілі Закону?»»
(27 червня 2024 року)

Відповідно до зобов'язань, взятих Україною відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, а також у рамках Протоколу про приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, ратифікованого Законом України від 15 грудня 2010 року № 2787-VI «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства», починаючи з 2015 року Україна розпочала комплексне реформування ринку природного газу, зокрема імплементацію в національне законодавство вимог Третього Енергопакету Європейського Союзу.

Згідно з Директивою 2009/73/ЄС про спільні правила внутрішнього ринку природного газу та про скасування Директиви 2003/55/ЄС, Україна зобов'язана створити конкурентний ринок природного газу, зокрема, шляхом розділення вертикально інтегрованих компаній, що здійснюють постачання, видобування та транспортування газу, встановити прозорі та максимально лібералізовані правила роботи на ринку природного газу, а також створити нові можливості для розвитку бізнесу та збільшення транскордонної торгівлі задля досягнення підвищення ефективності, конкурентних цін, покращення якості обслуговування, а також для сприяння безпеці постачання і стабільності.

На виконання зобов'язань України за Договором про заснування Енергетичного Співтовариства Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про ринок природного газу» (далі – Закон України), який визначає правові засади функціонування ринку природного газу України, заснованого на

принципах вільної конкуренції, належного захисту прав споживачів та безпеки постачання природного газу.

Одними з основних принципів Закону України є вільна торгівля природним газом, рівність суб'єктів ринку природного газу, вільний вибір постачальника природного газу, а також недопущення та усунення обмежень конкуренції, спричинених діями суб'єктів ринку природного газу, у тому числі суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання державної форми власності.

Водночас вбачається, що зазначені цілі і задекларовані принципи не можуть бути досягнуті за умови існування потенційних ризиків та проблемних питань в процесі функціонування ринку природного газу.

У зв'язку з цим, в рамках виконання контрольної функції, за сприяння та підтримки Вестмінстерської фундації за демократію (проект USAID «RADA: Next Generation Program»), було проведено аналіз ефективності реалізації Закону України.

Зазначене дослідження проводилося за методикою PLS (post-legislative scrutiny), що дозволяє здійснювати моніторинг виконання та впливу законів і є новим виміром законодавчої та контрольної функції парламенту, з метою дослідження ефективності, виконання та впливу норм Закону України на функціонування ринку природного газу, діяльність суб'єктів ринку природного газу та якість надання послуг з постачання природного газу споживачам.

Аналіз експертами результатів опитування суб'єктів ринку природного газу, органів управління, регулювання і контролю, побутових та непобутових споживачів природного газу, виявив низку проблемних питань на ринку природного газу та, в свою чергу, потребував проведення додаткового, всебічного та детального вивчення із залученням широкого кола учасників ринку та громадськості.

За результатами обговорення питань стосовно досягнення цілей Закону, ефективності державного управління та регулювання на ринку природного газу, взаємовідносин між учасниками ринку природного газу, демонополізації та сприяння розвитку конкуренції, посилення захисту прав споживачів газу тощо, учасники Комітетських слухань виокремили основні проблеми та недоліки, що виникли в процесі реалізації учасниками ринку положень Закону України, а також запропонували основні напрямки та шляхи їх вирішення для стабільної роботи ринку природного газу у воєнний час, а також оперативного відновлення та стрімкого розвитку після його завершення.

Серед основних питань, які необхідно вирішити для покращення функціонування ринку природного газу, учасники Комітетських слухань визначили наступні:

- взаєморозрахунки між учасниками ринку та наявність заборгованості суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність на ринку;
- монополізація ринку природного газу;

- відсутність чітких механізмів ціноутворення на природний газ для різних категорій споживачів;
- рівності доступу до ресурсу вітчизняного видобутку для всіх суб'єктів ринку природного газу та збільшення обсягів природного газу власного видобутку;
- посилення державного регулювання на ринку природного газу;
- посилення захисту прав споживачів природного газу.

З метою вирішення вищезазначених проблем функціонування ринку природного газу в Україні, а також для досягнення цілей, передбачених Законом України «Про ринок природного газу» учасники слухань рекомендують:

I. Комітету з питань енергетики та житлово-комунальних послуг:

розглянути проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання кредиторської заборгованості підприємств тепло-, водопостачання та водовідведення (реєстр. № 11273 від 20.05.2024), а також альтернативний йому законопроект про внесення змін до деяких законів України з метою фінансової стабілізації сфери тепlopостачання та окремих сегментів ринку природного газу (реєстр. № 11273-1 від 05.06.2024), розроблених з метою врегулювання кредиторської заборгованості підприємств тепlopостачання, підприємств централізованого водопостачання та водовідведення за спожитий природний газ.

Термін виконання: до 31 грудня 2024 року

II. Кабінету Міністрів України:

вжити заходів щодо забезпечення ліквідності ринку природного газу, направлених на формування прозорості, об'єктивної та справедливої ціни на природний газ;

вжити заходів із перегляду обсягів та умов виконання спеціальних обов'язків, покладених на суб'єктів ринку природного газу, з урахуванням вимог Закону щодо їх необхідності та пропорційності меті задоволення правомірного загальносуспільного інтересу та того, що вони мають створювати найменші перешкоди для розвитку ринку природного газу;

опрацювати питання щодо розширення повноважень Міністерства енергетики України у сфері безпеки газопостачання, з метою посилення контролю і впливу держави за додержанням учасниками ринку природного газу вимог відповідних нормативно-правових актів;

доручити профільним міністерствам вжити заходів для проведення аудиту підприємств теплокомуненерго з метою визначення обсягів заборгованості, в тому числі обсягів заборгованості з різниці в тарифах, та фінансового стану таких підприємств.

Термін виконання: до 31 грудня 2024 року

III. Міністерству енергетики України:

посилити моніторинг безпеки постачання природного газу, зокрема, в частині, стану впровадження заходів з безпеки постачання природного газу, балансу попиту та пропозиції природного газу в Україні, стану ресурсного забезпечення ринку природного газу (вжиття заходів із забезпечення ліквідності ринку природного газу).

Термін виконання: до 31 грудня 2024 року

IV. Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг:

сприяти подальшому становленню конкурентоспроможного єдиного ринку природного газу в рамках Енергетичного Співтовариства, з урахуванням інтересів безпеки постачання природного газу; ефективному відкриттю ринку природного газу для всіх споживачів та постачальників, оптових покупців і оптових продавців Енергетичного Співтовариства. Також забезпечити належні умови для ефективного та надійного функціонування газотранспортних, газорозподільних систем і газосховищ з огляду на довгострокові цілі їх розвитку;

звернути увагу на неналежний рівень розвитку конкуренції на ринку природного газу та монопольне становище окремих учасників ринку;

сприяти досягненню високого рівня виконання спеціальних обов'язків для забезпечення загальносуспільних інтересів на ринку природного газу, захисту вразливих споживачів та налагодженню процесу обміну даними, необхідному для реалізації споживачами права на зміну постачальника;

звернути увагу на вимоги Закону в частині того, що ціни на ринку природного газу, що регулюються державою (зокрема тарифи на послуги транспортування, розподілу, зберігання (закачування, відбору) природного газу та послуги установки LNG, а також інші платежі, пов'язані з доступом до газотранспортних і газорозподільних систем, газосховищ та установки LNG або приєднанням до газотранспортної або газорозподільної системи), повинні бути: 1) недискримінаційними; 2) прозорими; 3) встановленими з урахуванням вимог цілісності газотранспортної системи, виходячи із економічно обґрунтованих та прозорих витрат відповідного суб'єкта ринку природного газу, та з урахуванням належного рівня рентабельності;

посилити контроль за діяльністю учасників ринку природного газу зі сторони Регулятора, виконання своїх функцій та повноважень здійснювати з дотриманням принципів відкритості і прозорості, гласності процесу державного регулювання, а також не допускати дискримінації учасників під час проведення нормотворчого процесу;

здійснити заходи з постійного, системного, доступного, повного та об'єктивного інформування споживачів природного газу щодо їх прав і обов'язків, змін в законодавстві, що регулюють відносини на ринку, доцільність та ефективність їх прийняття, з визначенням прогнозу впливу таких змін на ситуацію на ринку в цілому та на безпосередньо на споживачів;

вжити заходи для інформування споживачів природного газу стосовно проблемних питань на ринку з зазначенням можливих шляхів їх вирішення.

Термін виконання: протягом дії воєнного стану та 6 місяців після його завершення

V. Міністерству розвитку громад, територій та інфраструктури України

опрацювати питання щодо доцільності зміни у підходах при встановленні тарифів на послуги з постачання теплової енергії та постачання гарячої води;

опрацювати питання щодо доцільності зміни механізмів розрахунків тарифів на послуги з постачання теплової енергії та постачання гарячої води.

Термін виконання: до 20 жовтня 2024 року

VI. Антимонопольному комітету України

у рамках та на виконання Закону України «Про Антимонопольний комітет України», з метою визначення стану конкурентного середовища на ринку природного газу, виявлення наявних проблем, що перешкоджають розвитку конкуренції та вдосконалення ефективності його функціонування, провести дослідження ринку природного газу, визначати межі товарного ринку, а також становище, в тому числі монопольне (домінуюче), суб'єктів господарювання на цьому ринку та прийняти відповідне рішення (розпорядження);

повідомити Комітет Верховної Ради України з питань енергетики та житлово-комунальних послуг про результати проведеного дослідження.

Термін виконання: до 31 грудня 2024 року

VI. Контроль за виконанням рекомендацій Комітетських слухань покласти на Комітет з питань енергетики та житлово-комунальних послуг.

VII. Рекомендації Комітетських слухань направити Кабінетові Міністрів України, Міністерству енергетики України, Міністерству фінансів України, Міністерству розвитку громад, територій та інфраструктури України, Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та житлово-комунальних послуг, Антимонопольному комітету України, Державній інспекції енергетичного нагляду України, Державній аудиторській службі України, НАК «Нафтогаз України», ТОВ «Газорозподільні мережі України», ТОВ «ГК «Нафтогаз України», АТ «Укртрансгаз», ТОВ «Оператор газотранспортної системи України», ТОВ «Українська енергетична біржа», ТОВ «Д.ТРЕЙДІНГ», установам та організаціям, які брали участь в цих слуханнях.

Голова Комітету

А. ГЕРУС